

УДК: 378

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-3-47-63-70

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мусевич Руслан Юрійович

аспірант

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: akademikusck@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-6110-5952

У статті розглянуто наукові погляди на впровадження гендерного підходу в освітній процес закладу вищої освіти. Здійснено порівняльний аналіз гендерного підходу з гендерно нейтральним підходом та підходом «участь жінок у процесі розвитку». Досліджено вітчизняний та закордонний досвід упровадження гендерного підходу в освітній процес закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Сформовано авторське бачення понять «гендерний підхід» та «впровадження гендерного підходу в освітній процес». Піддано аналізу стан упровадження гендерного підходу в освітній процес закладів вищої освіти сектору безпеки і оборони України. Визначено специфіку та перешкоди в процесі впровадження гендерного підходу в закладах вищої освіти сектору безпеки і оборони України.

***Ключові слова:** гендерний підхід, гендер, заклад вищої освіти, освітній процес, сектор безпеки і оборони, майбутні офіцери Національної гвардії України.*

Постановка проблеми. Серед основних завдань державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства є створення умов для забезпечення сталого розвитку самого громадянського суспільства. Для цього держава має здійснювати управлінську діяльність, важливе місце в якій належить адмініструванню на засадах гендерного підходу.

У Всесвітній декларації «Про вищу освіту для ХХІ століття» зазначається, що її мета – створення нового суспільства, яке не знає насильства й експлуатації. Тому на сьогодні важливим у плануванні та організації освітнього процесу, розробленні й реалізації освітніх програм для підготовки здобувачів освіти різних освітніх рівнів є врахування гендерного підходу, який базується на партнерських засадах, паритетних можливостях жінок і чоловіків у різних сферах життєдіяльності.

Закріплення низки міжнародних норм одночасно зі створенням світових та європейських структур, що несуть відповідальність за впровадження гендерної рівності у всіх сферах життєдіяльності суспільства, свідчить про те, що це питання визначено пріоритетним і перебуває в полі постійної уваги міжнародної спільноти, яка вбачає досягнення реального гендерного рівноправ'я однією з умов розвитку миру та соціального благополуччя. Разом з тим практика показує, що в закладах вищої освіти здебільшого поширений статево-рольовий підхід, який ґрунтується на розрізненні жінок і чоловіків за різними характеристиками і, відповідно, різних підходах до навчання особистості залежно від статі. Такий підхід веде до утвердження прихованої нерівності представників різної статі та закріплення у суспільній практиці гендерної упередженості, ініціювання гендерно-рольових конфліктів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблеми впровадження гендерного підходу в освітній процес присвячені праці як зарубіжних (М. Кімел, П. Фрейре, П. Бурдье, М. Макдональд), так і вітчизняних (С. Вихор, Т. Говорун, І. Іванова, О. Кікінежді, В. Кравець, О. Луценко, Л. Смоляр, О. Цокур, С. Матюшкової, Н. Ільченко, Н. Кононец, Н. Гендерник, Л. Шолохова, М. Поливянна, О. Шнирова, Н. Самойленко) вчених.

Так, на думку В. Кравця, гендерний підхід у освітньому процесі по суті є індивідуальним, інакше кажучи, таким, який дає змогу людині виявляти свою ідентичність.

О. Цокур та І. Іванова зазначають, що правильно організований та грамотно застосований гендерний підхід дасть змогу сформувати в здобувачів освіти гендерну самосвідомість та активізувати самореалізацію особистості через: усвідомлення абсолютної цінності прав чоловіків та жінок, свободи особистості; усвідомлення себе як особистості, здатної впливати на гендерну ситуацію в державі; розуміння рівноправної участі обох статей у політичному житті; лояльне і водночас вимогливе ставлення до обох статей; готовність відповідати за власні рішення та їх наслідки; почуття власної гідності, толерантність,

плюралізм, здатність до компромісу. Л. Смоляр наголошує на тому, що гендерна освіта передбачає вивчення сукупності відносин жінок і чоловіків у суспільстві. О. Луценко зазначає, що гендерний підхід має розкривати наявні відмінності в освіті між юнаками й дівчатами, проблеми упереджень у змісті освітньої програми та гендерний дисбаланс у системі освіти загалом. Для цього необхідна подальша інтеграція гендерних досліджень у систему вищої освіти України.

На сьогоднішній день існує багато дослідження щодо врахування гендерного підходу в освітній процесі цивільних закладів вищої освіти, але досліджень у закладах вищої військової освіти на сьогодні недостатньо.

Таким чином, дослідники вважають, що впровадження гендерного підходу є важливою складовою узгодження української системи освіти з європейськими вимогами.

Формулювання мети статі. Мета роботи полягає в розкритті сутності гендерного підходу в освітньому процесі закладів вищої освіти та специфіки його впровадження в закладах вищої освіти сектору безпеки та оборони України з урахуванням вітчизняного та закордонного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Гендерний підхід як ознака політичної, економічної та будь-якої іншої культури полягає у врахуванні інтересів соціально-статевих груп суспільства. Суттю гендерного підходу визначається усвідомлення того, що суспільні явища по-різному впливають на чоловіків та жінок, викликають у них неоднакові реакції [1].

Загальне поняття гендерного підходу визначене в Наказі Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020 № 86 – стратегія, що забезпечує врахування інтересів і досвіду жінок та чоловіків як невід’ємної складової планування, реалізації, моніторингу та оцінювання політики і програм у політичній, економічній, культурній і соціальній сферах для отримання жінками та чоловіками рівних благ.

Н. Самойленко вважає, що гендерний підхід можна розглядати як напрям дослідження, згідно з яким усі аспекти соціальності і культури можуть мати гендерний вимір. Базисом гендерного підходу є уявлення про те, що майже всі відмінності між статями, що традиційно вважаються природними, мають під собою не біологічне, а соціальне підґрунтя.

Перевага гендерного підходу в процесі навчання порівняно з традиційними підходами полягає в наданні здобувачам освіти можливості розвивати індивідуальні здібності й інтереси незалежно від належності до конкретної статі, протистояти негативним проявам гендерних стереотипів, сприяти розвитку гендерної чутливості, під якою ми розуміємо обізнаність здобувачів освіти з гендерною тематикою, формування у них егалітарного мислення, оволодіння навичками роботи з людьми з урахуванням стратегій гендерної рівності, здатність реагувати на порушення гендерних принципів.

Н. Ільченко та Н. Кононець вважають, що гендерний підхід – методологічний орієнтир дослідження освітньої теорії і практики, сутність: в оцінці невідповідності чи гендерної паритетності у взаємодії жінок і чоловіків, поясненні специфіки цієї взаємодії, ураховуючи багатогарний вплив усіх факторів суспільного життя; регулюванні й забезпеченні гендерного балансу через гальмування проявів сексизму і дискримінації, подолання гендерних стереотипів «фемінності» й «маскуліності»; підтримці змін та перетворень у становищі і статусі жінок та чоловіків, сприяттві утвердженню між ними справедливості і гуманізму й, зрештою, – створенні перспектив формування цивілізованого демократичного суспільства гендерної рівності; відповідності соціальному замовленню, системі цінностей, норм та уявлень суспільства про «жіноче» і «чоловіче» [2].

У глосарії і тезаурусі Європейського інституту з гендерної рівності поняття «гендер» розкривається як соціальні характеристики та можливості, пов’язані з буттям жінкою або чоловіком, зі стосунками між жінками та чоловіками, дівчатами та хлопцями, а також із відносинами поміж жінками та відносинами поміж чоловіками [3].

Ці характеристики, можливості та відносини будуються соціально та засвоюються через процеси соціалізації. Вони контекстно- та часозалежні та є мінливими. Гендер визначає, що саме очікується, допускається і цінується у жінок та чоловіків у певному соціальному та

культурному контексті. У більшості суспільств існують відмінності та нерівності між жінками та чоловіками у покладених на них обов'язках, здійснюваній ними діяльності, доступі до ресурсів та контролі над ними, а також у можливостях прийняття рішень.

Гендер є частиною ширшого соціокультурного контексту. Інші важливі критерії соціокультурного аналізу включають клас, расу, рівень бідності, етнічну групу та вік [3].

Академічний тлумачний словник української мови поняттю «підхід» дає таке визначення: сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого -, що-небудь, ставлення до кого -, чого-небудь.

Також треба враховувати, що прийом – це певна сукупність дій, спосіб – це система прийомів і дій, а метод, у свою чергу, – сукупність способів та прийомів. Метод у найзагальнішому значенні – це система правил, принципів і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей розвитку природи, суспільства і мислення або практичної перетворювальної діяльності людини.

Ураховуючи вищезазначене можна зробити висновок, що «підхід» – це метод розгляду чого-небудь, впливу на кого -, що-небудь, ставлення до кого -, чого-небудь. Отже, виходячи із понять «гендер» та «підхід», поняття «гендерний підхід» можна визначити як метод розгляду будь-якого процесу чи впливу на нього з урахуванням соціальних характеристик та можливостей жінок або чоловіків, стосунків між ними та серед них.

Цінність гендерного підходу полягає в тому, що гендерна рівність не розглядається як «окреме питання», а стає наскрізною складовою всіх напрямів діяльності. Жінки і чоловіки одночасно є і суб'єктами, і об'єктами. На відміну від гендерно нейтрального підходу гендерний підхід не передбачає, що напрями політики та втручань матимуть однаковий вплив на чоловіків та жінок, хлопців і дівчат.

Слід зазначити, що гендерний підхід відрізняється від підходу «участь жінок у процесі розвитку», адже його відправним пунктом є ретельний аналіз ситуації розвитку, а не апріорні припущення щодо ролей та проблем жінок. З огляду на вищезазначене гендерний підхід має очевидну перевагу порівняно з гендерно-нейтральним підходом та підходом «участь жінок у процесі розвитку».

Важливість упровадження гендерного підходу в освітній процес як системи науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей з урахуванням соціальних характеристик та можливостей жінок або чоловіків, стосунків між ними та серед них зазначено в Законі України «Про освіту» [4].

Ураховуючи п. 6 статті 6 Закону України «Про вищу освіту» [5] можна сказати, що суть упровадження гендерного підходу в освітній процес вищого військового навчального закладу (закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання) полягає у впровадженні в систему науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів шляхом формування та застосування їх компетентностей для подальшої служби ними на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з урахуванням соціальних характеристик та можливостей жінок або чоловіків, стосунків між ними та серед них.

Гендерний підхід в освіті почав активізуватись із упровадженням гендерної політики. У кожній державі цей процес розпочинався в різний час, з різною інтенсивністю, але із однаковою метою – забезпечення комплексного впровадження гендерної рівності та недискримінації до системи освіти та визначення шляхів спрямування розвитку освіти на системне дотримання гендерного підходу, що забезпечуватиме відповідність освіти світовим демократичним засадам.

Нам важливо вивчати і враховувати досвід упровадження гендерного підходу в освітній процес закладів вищої освіти країн світу хоча б тому, що у більшості країн Євросоюзу та НАТО цей процес розпочався щонайменше на 50 років раніше, ніж в Україні. У нашій державі сьогодні зусилля щодо впровадження гендерних питань в освітній процес закладів вищої освіти зазвичай приймають форму додавання гендерних курсів / модулів до наявних освітніх програм.

Із зарубіжного досвіду для нас становить інтерес приклад Стокгольмського університету [6]. Стратегія реалізації гендерної політики для Стокгольмського університету є провідною для досягнення загальної мети національної політики щодо досягнення гендерної рівності: забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків, зокрема, можливість проявити себе в різних сферах суспільного життя. Це означає, що проблема гендерної рівності стосується всіх процесів прийняття рішень на всіх рівнях та на кожному етапі їх прийняття.

Стокгольмський університет стратегічно працює з проектами, що стосуються владних повноважень і процесів прийняття як формальних, так і не формальних рішень з метою покращення кар'єрних можливостей для жінок і, таким чином, забезпечення гендерної рівності в університеті.

Досвід Іспанії щодо впровадження гендерних питань у навчальні програми дещо складніший. Так, у Законі «Про рівність» (3/2007) зазначено, що робота щодо впровадження гендерної рівності повинна бути спрямована як на освітні програми, так і на наукові дослідження, а також повинні бути створені конкретні аспірантури. Закон «Про університет» (1393/2007) вимагає від університетів включати в навчальні програми зміст, що відповідає гендеру. Закон «Про науку, технології і інновації» (14/2011) вимагає прийняття гендерної перспективи до науково-дослідницької політики [7, с. 46].

У Каталонському державному університеті гендерний підхід викликає великий супротив. Більшість науково-педагогічних працівників це питання розглядає як неперіоритетні заходи. Управлінський персонал не має мінімальної гендерної компетенції, що перетворюється на недостатню політичну волю та економічну підтримку. Політика рівності залишається периферійною, а підрозділи, що відповідають за дотримання рівності, як правило, є недостатньо укомплектованими та некваліфікованими, а гендерні інноваційні програми не збігаються зі світоглядом керівних кадрів, які відповідають за політику досліджень та викладання [8].

Позитивна риса німецької вищої освіти – це втілення на рівні окремих університетів політики рівних прав і можливостей. В основі політики німецького уряду щодо подолання гендерної нерівності у всіх сферах загалом і в освіті зокрема лежить ідея політики гендерної пріоритетизації. Гендерна пріоритетизація передбачає (ре)організацію, удосконалення, формування та оцінювання політичних процесів у такий спосіб, щоб учасники та учасниці прийняття політичних рішень використовували гендерний підхід в усіх сферах суспільного життя. Вища освіта, сфера науки й досліджень не були осторонь цих процесів.

У Європейському університеті Віадріни було засновано окремий орган, відповідальний за забезпечення гендерної рівності – Раду рівних можливостей. Ця структура відповідальна за втілення заходів, що сприяють становленню гендерної рівності в університеті, моніторинг та оцінювання результатів, проведення тренінгів та відповідного навчання з питань рівних прав і можливостей. Рада рівних можливостей втілює чотири основні складники гендерної пріоритетизації: планування, імплементацію, моніторинг та оцінювання результатів.

Управління університету, представництво факультетів, президії разом із відділом у справах сім'ї утворюють Раду рівних можливостей. Рада рівних можливостей координує ініціативи та заходи на гендерну тематику в рамках політики гендерної пріоритетизації. Зокрема, рада має менторські програми, ідея яких – підтримка жінок. Проводяться різноманітні тренінги на гендерну тематику для студенток і студентів усіх спеціальностей. Наприклад, розроблено майстер-клас із уживання гендерно нейтральної лексики для студентства із несупільних наук. Факультет культурології пропонує гендерні навчальні предмети, які може обирати студентство різних спеціальностей. Відбуваються навіть феміністичні фестивалі та конференції на гендерну й феміністичну тематику. Відкрито окремі консультаційні центри щодо освіти без бар'єрів на засадах рівних можливостей [9].

В Україні цей процес активізувався із здобуттям незалежності. Але сьогодні він зіткнувся із новими викликами: у світі спостерігається активне наростання протистояння як фемінізму, так і гендерології (гендерознавству) загалом. А здобувачі освіти дуже жваво і активно реагують на вказані тенденції; не варто також ігнорувати російські «скреповські»

впливи, притаманні певною мірою цим територіям; на формування відповідної світоглядної парадигми впливає релігійний ренесанс, який переживає Україна, з відповідними релігійному світогляду стереотипами жіночих і чоловічих ролей та патріархатними установками.

Активна фаза діяльності України щодо впровадження гендерного підходу у вищу освіту, на нашу думку, розпочалась з 2018 року. Особливо прогресивним у цьому напрямі став сектор безпеки і оборони України. Поштовхом для цього стала російська агресія проти України. Виникла нагальна потреба в застосуванні професійних навичок як жінок, так і чоловіків. Законодавство України на той момент не було готове до цього. Так, у Тимчасовому переліку штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу, затвердженому наказом Міністерства оборони України від 27 травня 2014 року № 337 було передбачено, що жінки можуть обіймати лише посади: медичного персоналу, зв'язківців, бухгалтерів, діловодів, кухарів ... [10].

Жінки не мали можливості офіційно обіймати бойові посади, а ті жінки-добровольці, які стали на захист держави, призначались на небойові посади. Це негативно вплинуло як на цих жінок, так і на їхні сім'ї, особливо на ті сім'ї, в яких жінки загинули.

Рушійним кроком до впровадження гендерного підходу в освітній процес закладів вищої освіти сектору безпеки і оборони стала розробка у 2018 році та подальше впровадження «Методичних рекомендацій з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України».

У 2020 році вчені ради 22 закладів вищої освіти сектору безпеки і оборони України затвердили рішення щодо застосування в освітньому процесі Методичних рекомендацій. У цих рекомендаціях виділений окремий розділ 5 «Гендерні підходи в освітніх практиках СБО», в якому містяться теоретичні, практичні та дидактичні матеріали та поради.

Упродовж квітня – травня 2021 року відбулися онлайн-семінари, під час яких були представлені Методичні рекомендації та розкриті питання щодо методики оцінки потреб та можливостей закладів вищої освіти у впровадженні гендерного підходу. Цільовою аудиторією стали керівники освітніх та методичних підрозділів, керівники кафедр та факультетів (інститутів), викладачі/чки навчальних закладів вищої освіти сектору безпеки та оборони (СБО), а також представники/ці Міноборони, ЗСУ, МВС, НГУ, ДПСУ, ДСНС, НПУ, ДСОУ, СЗРУ, СБУ.

Відтак, у закладів сектору безпеки і оборони з'явилась можливість активно впроваджувати гендерний підхід в освітній процес. Зокрема, в Національній академії Національної гвардії України у процесі підготовки здобувачів освіти на освітніх програмах різних рівнів на гендерні питання виділялось: у 2018–2019 навчальному році 54 години, у 2020–2021 навчальному році 212,5 години, а в 2021–2022- 293 години (таблиця 1).

Таблиця 1

**Аналіз включення гендерного компонента
в освітні програми закладів вищої освіти сектору безпеки і оборони України**

№ з/п	Критерії оцінювання	Заклади вищої освіти					
		НАНГУ	НАДПСУ	ДДУВС	ДЮІ	ХНУВС	Разом
1.	Окремі дисципліни з гендерної тематики (к-ть дисциплін / годин)	-	-	4/300	5/450	1/120	10/870
2.	Окремі теми з гендерної тематики в межах дисциплін (к-ть годин)	212,5	476	32	80	216,5	1017
3.	Всього годин	212,5	476	332	530	336,5	1887
4.	Включення гендерного компонента до освітньо-професійних, освітньо-наукових програм (кількість програм)	19	16	3	3	14	55

На сьогодні гендерний компонент активно включається до змісту гуманітарних дисципліни та позааудиторних заходів, таких як: гендерний квест; фестиваль театрів «Гендер у дії»; програма жіночого менторства для дівчат, які навчаються у військових ліцеях; конференції; екскурсії до гендерного центру тощо.

Висновки. Дослідження сутності гендерного підходу в освітньому процесі закладів вищої освіти дає можливість зазначити, що він стає важливим інноваційним чинником формування державної політики щодо підвищення конкурентоспроможності країни, розвитку громадянського суспільства в контексті євроатлантичної інтеграції та підвищення рівня її національної безпеки шляхом підготовки гендерно компетентних фахівців у закладах вищої освіти сектору безпеки і оборони.

Специфіка його впровадження в закладах вищої освіти сектору безпеки та оборони України полягає в пошуку найбільш оптимальних шляхів реалізації державної гендерної політики з урахуванням вітчизняного та закордонного досвіду.

Основною перешкодою в цьому процесі, на нашу думку, є гендерні стереотипи, що склалися в суспільстві, і вони сьогодні найбільше заважають процесу активного запровадження міжнародних стандартів в частині реалізації конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян.

Список використаної літератури

1. Словник гендерних термінів, присвячений основній термінології в галузі гендеру та фемінізму. URL: <http://a-z-gender.net/ua/> (дата звернення: 23.07.2021).
2. Гендерний підхід у педагогіці: електронний посіб. для самостійної роботи та дистанційного навчання здобувачів освітнього ступеня «магістр» (денна форма навчання) спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка / укладачі: О. Ю. Ільченко, Н. В. Кононец. Полтава, 2020. 58 с.
3. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир, Л. Компанцева, К. Левченко, М. Скорик, О. Сулова; оновл. вид. Київ: Вістка, 2021. 170 с.
4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 року. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.07.2021).
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 23.07.2021).
6. Мусевич Р. Гендерний підхід в організації діяльності університетів Швеції (Стокгольмський університет). *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2020 р. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежди. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 288 с.
7. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України / О. Волобуєва, А. В'яткіна, С. Ганаба та ін. Київ: ФОП Клименко Ю. Я., 2021. 292 с.
8. European Journal of women's studies. Resistance to main streaming gender into the higher education curriculum. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1350506816688237>. (дата звернення: 23.07.2021).
9. PovaHa. Гендерна рівність у вищій освіті Німеччини: як втілюють політику рівних прав і можливостей. URL: <https://povaha.org.ua/henderna-rivnist-u-vyschij-osviti-nimechchynu-yak-vtilyuyut-polityku-rivnyh-prav-i-mozhlyvostej/>. (дата звернення: 23.07.2021).
10. Тимчасовий перелік штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу, затверджений наказом Міністерства оборони України від 27 травня 2014 року № 337, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 10 червня 2014 року за № 600/25377. *Офіційний вісник України*. 2014. № 53. С. 142.

GENDER APPROACH IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Musevych Ruslan

Postgraduate Student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University,

Introduction. *The article considers scientific views on the gender approach, concepts and gender. Based on the concepts of «gender» and «approach» the author's vision concept of «gender approach» is shaped, namely as a method of consideration any process or influence on it, taking into account the social characteristics and capabilities of women or men, relations between them and among them.*

It is determined that the value of the gender approach lies in the fact that gender equality is

not considered as a «separate issue», but becomes a cross-cutting component of all activities. It is noted that the gender approach differs from the gender-neutral approach and women's participation in the development process. It has been established that the gender approach does not assume that policies and interventions will have the same impact on male and female.

The author's concept definition of the »implementation of a gender approach in the educational process« is also shaped. It is determined that this is the process of realization into the system of scientific-methodical and pedagogical measures aimed at personality development through the building and application of its competencies taking into account the social characteristics and capabilities of male and female, relations between them and among them.

It is determined that the essence of the gender approach introduction in the educational process of higher military education institution is to implement in the system of scientific-methodological, pedagogical measures aimed at developing the personality of cadets (students), associate professors by building and applying their competencies for further service in the positions of officers (sergeants, petty officers) or commanders, taking into account the social characteristics and capabilities of male and female, the relationship between them and among them.

Ukrainian and foreign experience of gender mainstreaming in the educational process of higher education institutions is studied. The gender approach implementation condition in the educational process of higher education institutions of the security and defence sector of Ukraine is analyzed.

According to the results of the study, the author concludes that the gender approach is becoming an important innovative factor in shaping public policy to increase the country's competitiveness and the development of civil society in the context of European integration. In order to more actively implement the standards of European Union in terms of realization of constitutional rights, freedoms and legitimate interests of citizens, as well as overcoming gender stereotypes that are common in society and accelerating gender transformation, it is advisable to constantly improve the gender approach.

Purpose. *The aim of the article is to reveal the essence of the gender approach in the educational process of Higher Education Institutions and the specifics of its implementation in Higher Education Institutions of the security and defence sector of Ukraine, taking into account Ukrainian and foreign experience.*

Methods. *A set of general scientific, pedagogical and psychological methods of theoretical and empirical research were used.*

Results. *The study of the essence of gender approach in the educational process of Higher Education Institutions allows to note that it creates an innovative factor of state policy to increase the country's competitiveness, civil society development in the context of Euro-Atlantic integration and increase its national level by training gender-competent specialists in higher education. security and defence.*

Conclusion. *The material of the article allows to conclude that the specifics of the implementation of the security and defence sector of Ukraine in Higher Education Institutions is to find the most optimal ways to implement state gender policy, taking into account Ukrainian and foreign experience. The author considers that the main obstacle in this process is the gender stereotypes that have developed in society and today they hinder the process of active implementation of international standards in terms of realization of constitutional rights, freedoms and legitimate interests of citizens.*

Key words: *Gender approach, gender, higher education institution, higher military educational institution, educational process, security and defence sector, future officers of the National Guard of Ukraine.*

References

1. *Slovník genderných terminů, prysviachenyi osnovnii terminolohii v haluzi genderu ta feminizmu [Dictionary of gender terms, dedicated to the basic terminology in the field of gender and feminism]. URL: <http://a-z-gender.net/ua/>. [in Ukrainian].*
2. *Ilchenko O. Iu., Kononets N. V. (Ed.). (2020). Hendernyi pidkhid u pedahohitsi: elektronnyi posib. dlia samostiinoi roboty ta dystantsiinoho navchannia zdobuvachiv osvithnoho stupenia «mahistr» (denna forma navchannia) spetsialnosti 011 Osvitni, pedahohichni nauky, haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika [Gender approach in pedagogy: electronic*

tool. for independent work and distance learning of applicants for the degree of «master» (full-time form of study) specialty 011 Educational, pedagogical sciences, fields of knowledge 01 Education / Pedagogy]. Poltava. [in Ukrainian].

3. M. Babak, O. Davlikanova, M. Dmytriieva, M. Kozyr, L. Kompantseva, K. Levchenko, M. Skoryk, O. Suslova. (Ed.). (2021). *Hlosarii i tezaurus Yevropeiskoho instytutu z gendernoi rivnosti [Glossary and thesaurus of the European Institute for Gender Equality]*. Kyiv: Vistka. [in Ukrainian].

4. *Pro osvitu (Zakon Ukrainy) [Law of Ukraine «On Education»]* № 38-39 of September 5, 2017. Database «Legislation of Ukraine». Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

5. *Pro vyshchu osvitu (Zakon Ukrainy) [Law of Ukraine «On Higher Education»]* № 1556-VII of July 1, 2014. Database «Legislation of Ukraine». Verkhovna Rada of Ukraine» URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 # Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text). [in Ukrainian].

6. Musevych Ruslan (2020) *Gendernyi pidkhid v orhanizatsii diialnosti universytetiv Shvetsii (Stokholmskyi universytet) [Gender approach in the organization of Swedish universities (Stockholm University)].* Modern strategies of gender education in the conditions of European integration: collection of materials of the International scientific-practical conference. September 10–11, 2020, Ukraine, Ternopil: Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University. [in Ukrainian].

7. Olena Volobuieva, Alla Viatkina, Svitlana Hanaba ta in. (2021). *Metodychni rekomendatsii z intehtatsii gendernykh pidkhodiv u system pidhotovky fakhivtsiv dlia sektoru bezpeky i oborony Ukrainy [Methodical recommendations on the integration of gender approaches into the system of training specialists for the security and defense sector of Ukraine]*. Kyiv: FOP Klymenko Y. Y. [in Ukrainian].

8. European Journal of women's studies. Resistance to mainstreaming gender into the higher education curriculum. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1350506816688237>.

9. Martseniuk T. (2016). *Genderna rivnist u vyshchii osviti Nimechchyny: yak vtiliuiut polityku rivnykh prav i mozhlyvostei [Gender equality in higher education in Germany: how the policy of equal rights and opportunities is implemented].* *Respect. Website of the campaign against sexism in the media and politics*. URL: <https://povaha.org.ua/henderna-rivnist-u-vyschij-osviti-nimechchyny-yak-vtiluyut-polityku-rivnyh-prav-i-mozhlyvostej/>. [in Ukrainian].

10. Tymchasovyi perelik shtatnykh posad riadovoho, serzhantskoho i starshynskoho skladu, zatverdzhenyi nakazom Ministerstva oborony Ukrainy vid 27 travnia 2014 roku № 337, zareiestrovanoho u Ministerstviy ustytsii Ukrainy 10 chervnia 2014 roku za № 600/25377. Ofitsiyni visnyk Ukrainy [Provisional listoffull-time, sergeantand non-commissioned officer positions, approved by the order of the Ministry of Defense of Ukraine dated May 27, 2014 № 337, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on June 10, 2014 for № 600/25377]. *Official Gazette of Ukraine – Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 53, 142. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 20.11.2021 р.